

MOCSÁR GÁBOR:

VIHAR A LEVELET...

A lakodalmat a lányos háznál, Tóthék tágas portáján, a kiürített s ezáltal szinte megnagyobbodott két szobában rendezték meg. Népes vendégsereget hívtak össze, mert mind a Laczkó, mind a Tóth familia rendes, tisztességes és megbecsült családnak számított, sok a rokon, a meghívást elváró jóismerős, legény és leánycimbora. A pap, Halmágyi tiszteletes úr is, aki a fiatalokat délelőtt a templomban összekette, megtisztelte a lakodalmi asztalt s vacsora közben szép felköszöntőt mondott a tükör alatt ülő, meghatódott fiatal párra.

Szép volt a köszöntő, de az idő is, az alkalom is olyan, hogy szépeket lehet mondani a köszöntőben. Odakinn, a Don kanyarban új tél elébe mentek a frontok, itthon pedig szakadatlanul viszik, hívják a férfiakat katonának, SAS behívóval. A háború egy-egy villámlása elhat idáig, a csendesen lapuló falvakba is: halotti értesítéseket, tábori lapokat hoz a posta. Egy fiatalasszony, Juhász Eta gyászruhában jött el a lakodalomba, csak a vacsora kezdetéig, a zene felhangzásáig marad, mert gyászolja a férjét, akinek pusztulásáról hivatalosan is megjött az értesítés. A pap tehát szép köszöntőt mondhat két fiatal szépséges egybeforrásáról, akik nem törődve viharral, háborúval, követik szívük parancsát s bár a világnak minden sarka ég, ők együtt elindulnak az életbe, bizakodón. Komoran és meghatóttan hallgatta a násznép a pap köszöntőjét, aminek végeztével a cigánybanda tuszt húzott, a vendégek felállva koccintgattak, Juhász Eta az asztal fölött áthajolva még egyszer megcsókolta leánykori barátnőjét, Tóth Julist, most már Lackó Imrénét, sok örömet, boldogságot kívánt és sírva hazament.

Az örömapa, Lackó László unokatestvére, egykori híres nótafa, Keskeny Róza néni — a nótázásból kiiregedvén — már csak azáltal tudott lendíteni a hangulaton, hogy fellocsolta a szoba földjét, ne szálljon fel a por, amikor táncra kerül sor. Vacsora végeztével ez is bekövetkezett. Az öregebbek áthúzódtak a külső szobába, a fiatalabbak bent maradtak, az asztalokat, székeket, lócákat kihordták a tornácra, legyen hely a táncoláshoz minél több. A külső szobában az öregek nekikönyököltek, ittak, busongva emlegették a régebbi háborúkat, Volhiniát, Montenegrót, Galiciát, Isonzót, Doberdót — ki merre fordult meg. A legörebbje még annál is régebbi hadjáratokra is emlékezett, a bosznia okkupációt például éppen Keskeny Róza néni már alig látó, teljesen megsüketült apósa emlegeti folyton. Dehát mi volt az a csepp kis háború ahhoz képest, amit a többiek tudnak mondani Volhiniáról, Galiciáról, Isonzóról. Doberdóról, „amikor a taliánok hét nap, hét álló éjszaka verették a hegyet...”

Odabent a nagyobbik szobában Olajos Béla és bandája szünes-szüntelenül muzsikált. A vőfély — kisse féloldalasan felkötött hímzett fehér kötény előtte, — tiszte szerint szüntelenül töltögette a poharat, s maga is vidámakat koccintott a vendégekkel, a maga poharát azonban sohse ürítette ki, a vőfély nem ihatja el az eszét. Már már odahaladt az idő, hogy éjfél közeledett s Ékes Ferenc, a násznagy pattogó rostát kért az örömanytól, Tóth Mihálynétól, amiben majd a menyasszonytánc alatt a menyasszony táncát megváltó pénzeket gyűjtik. Olajos Béla is figyelemmel

Részlet a szerző készülő regényéből

kisérve az idő múlását, úgy osztotta be a zenét, hogy még ez a csárdás, aztán szünet, szünet után jön az a nóta, hogy Jaj de szép kis menyecske lesz ebből a lányból — s kezdődik a szép, csöndes, gyönyörűen megható menyasszonytánc. És akkor éjfél előtt fél órával, a mámorosan kipirult, felhevült táncolók közé észrevétlenül belépett s megállt az ajtó mellé húzódva a kisbíró, akinek féllába fából van: Szakállas Pál. Táska volt a nyakában.

Micsoda táncot látott, micsoda zenebonát hallott! Egy forgatag volt a szoba. Olajos Béla és zenekara szünet előtt még egyszer amúgy isten igazában, fürgetegesen megdolgoztatta a táncolókat. A primásnak már a szemébe hullt a haja, úgy rángatta a vonót. Cimbalomján forró és vad csárdástempót vert ki a cimbalmos, nagybögőjén a hürt már ujjaival tépdeste a tömpeorrú bögős, lázasan nyifogatta, ugráltatta vonóját a húrokon Simics, a kontrás. A menyezetenél járták külön táncukat az elszabadult kezek, a fiatalasszonyok a kontyukat fogták sikongatva, nehogy szétrepüljön a hajuk. Valaki el akart menni a fal mellett egy pohár borral a kezében, de a násznagy fia, Ékes Mihály olyan veszett módon forgatta párfját, hogy a pohár berepült a táncolók közé, a bor fátyolként szétterülve ömlött ki belőle, de nem törődött vele senki, sűrű és kavargó forgatag volt ez a tánc. Csak falábú Szakállas Pál állt szilárd pontként az ajtó mellett. De a primás egy éles és rövid húzással, mintha késsel vágta volna el a zene és a tánc összegubancolódtott kavargását, véget vetett a csárdásnak. Örvendezve kívánták egymás egészségére a kihevült, izzadt párok a kiadós, fergeteges csárdást.

Ekkor vették észre, hogy Szakállas Pál az ajtó mellett áll. A vőfély, tiszte szerint, azonnal hozzáíesietett egy tele pohárral, de a kisbíró elhárította az italt.

— Nem élhetek vele. Hivatalosan jöttem.

S hogy ezt vitathatatlaná tegye, a táskáját a hasa elé fordította. Benyúlt s papirokat vett ki belőle. A legfelsőt maga elé tartotta és hangosan leolvasott róla egy nevet.

— Olajos Béla!

A primás még nem tette le a hegedűt, egyik kezében a vonó, másikban a hegedű, odament, gyanakodva a papírra hajolt, hogy lássa, mi az. De Szakállas Pál nem engedte, hogy sokáig nézze, hanem a kezébe nyomta. A primás nem tudott olvasni, de a papírra nyomott három nagy, szögletesre rajzolt betűből már tudta, mit tart a kezében. Behívóparancs. Hitetlenkedve, döbbenet felkiáltott:

— Behíttak katonának!

Mindenki a primást nézte, amint ráejtette a hegedűjét a cimbalomra, a cimbalom húrjai fojtott pengéssel feljajdultak —, de Szakállas Pál már a következő papírt vette kézbe s új nevet olvasott le róla: Ékes Mihály. A násznagy fia. Csapzottan, a tánctól felhevülve jött oda Ékes Mihály, elvette az is a papírt, azon is a három nagy kék betű, halványan odanyomva, hogy a szöveg olvasható legyen, de azért kéken lángolt a három betű: SAS.

Ekkor már odasűrűsödött a násznép, körbeállta a falábú embert. Egy asszonyi hang hátul felsírt, senki sem fordult oda, ilyenkor így van: sírnak az asszonyok. S a falábú ember komoran szólította ki a férfiakat a gyűrűből. Aki a nevét hallotta, kilépett, a papírt átvette és várt tovább. A násznép közepén, az ő örömeire összegyűlt vendégek között mintegy védelmet keresve, összeölelkezve állt az új pár. Jullás két kézzel kapaszkodott Imre karjába és tudta, hogy Lackó Imre neve is el fog

hangzani. S mintha sebzett madár hullna le a fellegek közül s röptében utolsót sikoltana, halkan feljajdult, amikor a falábú ember kimondta Laczkó Imre nevét.

— De amennyi betyár isten az égben van! — s felbőszülten tört át a külső szobából az ifjú férj apja, Laczkó László. — Nincs tenéked lelked, te falábú sátán? Most kell kihordani ezeket a papírokat?

S ment a falábú felé, hogy megöli. A falábú megrettenve nyújtotta maga elé a kezét, védekezően.

— Énrám így bízta! Még a mai napon, tehát éjjel tizenkét óra előtt ki kell kézbesíteni! ! Hoztam volna esküvő alatt, templom után, vagy vacsorakor? Ez nékem kötelességem.

Laczkó László megértette. Nem bántotta a kisbíró, sőt méltányolni is tudta az öregember figyelmességét. S az öreg falábú még két nevet szólított elő. Az egyik Simics volt, a kontrás, a másik pedig ifjú Tóth Mihály, az új asszony testvérbátyja. S ahogy végzett a kiosztással, — összesen nyolc behívót osztott szét a lakodalmások között —, jóéccakát kívánt s falábával tompán kopogva, elment. Senki sem válaszolt a köszönésére, de ahogy elment, a szobában most már felszakadt a sírás az asszonyokból. Ékes Mihály, a násznagy, fogott egy poharat, felbődülve a cimbalomba vágta. Olajos Béla a vonóját — sírt az árva, hisz a cigánynál könnyen áll az érzélem —, kettétörte. Valaki a behívottak közül, akinek agyát leghamarabb öntötte el a keserű indulat, belevágott a nótába, amit még apjától tanult, aki az Isonzótól hozta magával: „Vihar a levelet ide oda fújja...” S mind, aki elmenőben volt, a harmadik sorát mindenről, kedvesről, lányról, apjáról, anyjáról, mindenről megfeledkezve harsogta, egybeölelkezve a többivel: „Ma még piros élet, holnap sötét álom...”

Az asszonyok, lányok, megrettenve ettől a felviharzó indulattól, kihúzódtak a szobából. Jajgattak, kezükkel terjengettek, csapkodtak, s a fehérbe öltözött menyasszonyt közrevéve sírdogáltak a konyhában. A környező utcákban, akik még ébren voltak, odafigyeltek, ugyan különös nótákat dalolnak Tóth Julis lakodalmán.

Laczkó László azonban, mint örömapa, nem engedte, hogy fia lakodalmán a dolgok a megszokott rend és szentesített szokások ellen menjenek végbe. Az asszonyokat, lányokat visszaterelte a belső szobába, a vőfélyt a zenekar elé állította, a násznagyot karosszékre ültette, ölébe tette a pattogó rostát és ő maga, hangosan felkiáltott:

— Eladó a menyasszony!

Nem engedte el a menyasszonytáncot. A vendégek a fal mellett engedelmesen körbeálltak, nyoma sem volt többé sem vigalomnak, sem hangos siránkozásnak. A nótát — „Jaj, de szép kis menyecske lesz ebből a lányból!” — a cimbalmos verte ki s a bögés kísérette halk brummogással, mert sem a primás, sem a kontrás nem muzsikált többé. A nagybögős mellett a sarokban egy cigányasszony dől a falnak, tarka szoknyájába három apró, fekete gombszemű álmos rajkó kapaszkodik, apjuk, a primás előttük térdel és babusgatva öleli gyermekeit. A kontrás pedig a kertek alatt lohol hazafelé, a faluszéli cigánytelepre — csak a cimbalmos és a nagybögős muzsikál tovább.

A szoba közepén áll a menyasszony, hosszú, csipkés fátyol hull le a fejről, könnyek patakanak az arcán és várja: hozzálépjen valaki s megforgassa a halkán pittyegő, könnyű csárdás ütemére. A fal mellett némán állók sorából ki kilép valaki, pénzt dob a rostába, pár fordulóra övé a menyasszony. Hull a pénz a

rostába, halkán pittyeg a cimbalom, kézről-kézre adva táncol a menyasszony, Laczkó Imre pedig az ifjú férj, nézi a rostát, hogyan gyűl benne a pénz, a tehénre való, nézi a feleségét, hogyan hajladozik szépen s lépked körbe mindig változó táncsával, a tekintete mindig a férjén, könnyein át nézi Imrét, aki meg sem ölelhette s megy holnap a háborúba.

Nem tartott soká a menyasszonytánc. Kötelesség ez ma, amit el kell végezni. A rostát letakarták, a násznagy átvitte a másik szobába, hogy a két örömszülő jelenlétében a begyűlt pénzt megszámlálják. Imre elkérte feleségét egy leánypajtástól, aki utoljára táncoltatta meg Tóth Julist, de nem tánc volt az már, hanem két remegő leánytest kétségbeesett egybeomlása. „Gyere kedves!” — mondta Laczkó Imre a feleségének. Kivezette a szobából a konyhába. Onnan az udvarra. Vitte a kapu felé. Nem úgy ment aztán tovább semmi, ahogy Kunkemesen, lakodalmakban szokott. Nem kontyolták fel az új asszonyt, nem öltöztették fel menyecskeruhába, nem csapott fel újra a lakodalmi mulatozás féktelen kedve. Imre a sötét, néptelen utcákon át a szülői házhoz vezette a feleségét. Julis felemelte a földről fehér ruhája uszályát, a könnyű fátyol lepkeként röpdösött mögötte, mert Imre, mint aki tudja, mit csinál, sietve vezette őt haza, otthon is a tornácra nyíló kis szobába, ahol már vetett ágy várta őket. Ebből a sírós, fájdalmas és minden percben ez ujjongó találkozás és gyötrelmes elválás örömein és kínjain átlobogó hajnali nászból született meg 1944 augusztusának utolsó napjaiban Laczkó Imre fia, aki a keresztségben a Károly nevet kapta.

A lakodalom utáni reggelen az öreg Laczkó László befogta lovait a szekérbe. A lovak sörényében még tarkán röpködtek a tegnap belefönt színes szalagok s a szekéroladról is fehér selyemkendők lebegtek alá. Igen szépen feldíszítette tegnap fia lakodalmára. Elindultak. mivel úgy beszéltek meg, mind a hat bevonuló háza előtt megálltak, bekiabáltak a bevonulókért. A két cigány Tóthék udvarán várakozott rájuk. Az udvar hátsó kerítése tövében sorban ültek a búcsúzásukra eljött cigányasszonyok, meg a sok apró gyerek.

Sokan lettek. Az öreg Laczkóval együtt kilencen. Alig fértek el a szekéren. Álltak. Úvegből ittak. A lakodalomból megmaradt húsok, sütemények abroszba kötve, a szekér deszkáján. A cigányok kiültek a hátsó saroglyára, állva ők nem tudtak volna muzsikálni. Az öreg Laczkó nem fért el kényelmesen, úgy tett tehát, ahogy szokott: kiült az első saroglyára, lábát lelógatta, úgy hajtott kifelé az állomásra, a reggeli vonathoz. Háta mögött a bevonulók, mintha csak ez a nóta volna a világon, álmosan, bortól, füsttől elrágott reszelős hangon szüntelenül ezt énekelték: „Vihar a levelet ide oda fújja...” Ha vége lett, újrakezdték. A szekér az utca közepén haladt, s két oldalt asszonyok, anyák, feleségek, szeretők kísérete vette körül, hátul, sűrű, tömött fűrtben, hangosan óbégatva a cigányasszonyok, meg a sok gyerek. Amerre mentek, az ablakok kinyíltak, s a kapuk, kerítések fölött kíváncsi szemek bámulták a különös menetet. A kunkemesiek megállapíthatták: Laczkó László szépen megadta a módját. Felpántlikázott szekéren, zeneszóval viszi a fiát a háborúba.